ТАТАРСТАН ВЕТЕРАНЫ

№ 10–11
15 ноябрь, 2023 ел

РЕСПУБЛИКА ВЕТЕРАННАРЫ (ПЕНСИОНЕРЛАРЫ) ТӨБӘК ИҖТИМАГЫЙ ОЕШМАСЫ СОВЕТЫ ҺӘМ «ВАТАНЫМ ТАТАРСТАН» ГАЗЕТАСЫНЫҢ УРТАК КУШЫМТАСЫ

ФАЙДАЛЫ КИҢӘШЛӘР
Табын күрке – каз
> 3

СОЛДАТ ХАТЛАРЫ
Бөек Ватан сугышы хатирәләре
> 4

БӘХЕТЛЕ КАРТЛЫК
Мәдинә апаны чит балалар ташламый
> 6

Пар канатлар

ТОРМЫШНЫҢ ҖАЕН БЕЛЕП

Апас

Апас районының Шәмбалыкчы авылында яшәүче Әминә һәм Азат Гыймрановларның гаилә коруларына 65 ел вакыт узган. Алар Тимер туйларын каршылаган. Азат абый белән Әминә апа биргән вәгъдәләренә тугры калып, хөрмәт-ышанычка корылган гаилә юлыннан атлый-атлый, бүгенге матур гомер көзләренә җиткәннәр. Икесе дә дин юлында, изге дога укып яшиләр.

Азат абый гомере буе колхозда эшли. Тракторчы да, комбайнчы да була. Аннан озак еллар, рульгә утырып, ерак араларны якынайта. «Атказанган авыл хуҗалыгы хезмәткәре» исемен йөртә. Алган бүләкләре дә бик күп.

– Мәскәүгә кадәр бардым. Сөт ташу машинасын 20 елга якын йөрттем. Эшем белән Түбән Бия-башына баргач, тормышта төп терәгем булган үз кешемне дә очраттым, – ди Азат абый.

Бия елгасы буенда ком төяргә килгән бер төркем кызлар арасыннан Азат абыйның күзләре Әминә апаны эзләп таба. Ике яшь йөрәк шул көннән сөю ялкыннарында янып, бер гаилә булып берләшә.

– Мөлаемлеге, гүзәллеге белән җәлеп итте. Бик матур сөйләшә иде. 1957 елның августында өйләнештек. Аллага шөкер, матур яшәдек. Булган үпкәләшүләрне үткәреп җибәрә белдек. Соңгы сүзләрне әйтешмәдек. Яратып яшәдем, дип әйтә алам. Олыгайгач, тагын да хөрмәт арта. Ул бит – бөтен гомерен сиңа багышлаган хатын-кыз, балаларыңның әнисе, – ди Азат абый.

> 4

Котлыйбыз!

Бабайга – 95, әбигә – 90!

Шушы көннәрдә Түбән Кама районының Сухрау авылында гомер итүче Мәрзия һәм Әхәт Галиәхмәтовлар бик матур бәйрәм үткәргән. Гаилә башлыгына 95 яшь тулган. Мәрзия апага 90 яшь икән. Галиәхмәтовларның бергә гомер итүләренә – 70 ел.

Әхәт абыйны туган көне белән котларга дип, барлык балалары, онык-оныкчыклары җыелган. 3 малай, 2 кыз үстергән алар. Бу гаиләне без блогерларның сәхифәсендә еш күрәбез. Түбән Камада яшәүче килене Әлфия апа да, «Татар Малае» исеме алган оныклары Ринат та өлкәннәрне еш күрсәтеп тора. «Күрсәтерлек шул алар», – ди киленнәре.

– Бу гаиләгә килеп кергәнемә 41 ел була инде. Бәхетемәдер, алар мине бик якын итеп каршы алды. Килен түгел, кызлары булдым. Бу якларда каенанага «әнкәй» диләр, әтигә «әти» дип эндәшәсе. Беренче көннән үк әнкәй белән уртак тел таптык. Миңа гына түгел, башка киленнәргә дә әнкәйнең бер авыр сүз әйткәне булмады, – ди килене Әлфия.

Әхәт абыйны котларга авыл җирлеге башлыгы киләсен белгәч, алар тиз генә җыена да өстәл кора. Барлык якыннары бергә җыелышалар. Ихлас, матур бәйрәмгә әйләнә ул очрашу.

– Әти белән әнкәй бер-берләрен хөрмәт итеп, тынычлыкта яшиләр. Тигез, матур картаюның сәбәбе – балалар игелегендәдер. Хәсрәт кичермичә яшәү, үзләрен яратуны тою гомерләрен озайтадыр дим мин. Яшәсеннәр генә әле! Алар гомер буе тик утыра белмәде. Гел эштә, гел хәрәкәттә. Без, әллә нигә бер килеп, өй җыештырган булабыз. Әле әнкәй үзе дә тик тормый. Ялт иттереп бөтен эшне башкарып куя. Күзләр генә тимәсен аларга, – ди Әлфия апа.

Әхәт абыйны котларга килгән Сухрау авыл җирлеге башлыгы Ришат Галимовка да рәхмәтле Галиәхмәтовлар. Өлкәннәрнең хәлен гел белеп тора, диләр. Туган көн белән котларга килгәч тә, баянын тартып җырлап биргән.

Табигать нигъмәте

Сырганак

Сырганак составындагы май һәм каротин яман шеш авыруларына каршы көрәштә нәтиҗәле дәва чарасы булып тора. Каротин – майларда эрү үзлегенә ия витамин, шуңа күрә ул сырганак җиләкләрендә эрегән хәлдә була. Кайбер илләрнең галимнәре каротинның рак күзәнәкләре үсешен туктата торган табигый киртә булуын ачыкладылар. Бер тәүлектә кабул ителгән 6 миллиграмм шушы витамин профилактика өчен бик җитә.

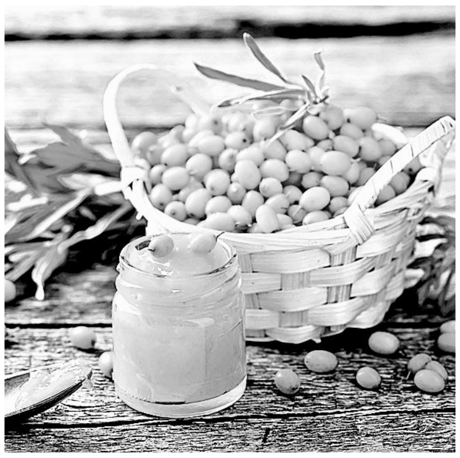

Витаминнар җыелмасы буенча сырганакка җиткән үсемлек юк. Ә сырганак мае исә могҗизалар тудыру кодрәтенә ия. Аның белән кояшта янган, пешкән, өшегән урыннарны, начар төзәлә торган яраларны, тире туберкулезын, колак, тамак һәм борын шешләрен, тимрәү, гиповитаминоз һәм авитаминозларны, күз авыруларын һәм башка чирләрне дәвалыйлар. Үңәч яман шешен нур терапиясе белән дәвалаганда да сырганак маен кулланалар. Ул авыртуны баса, башка бик күп шифалы үзлекләргә ия.

Ләкин сырганак мае барлык кешегә дә файдалы түгел. Мәсәлән, аны холецистит белән авыручыларга, ашказаны асты бизе белән изаланучы өлкән кешеләргә эчәргә ярамый.

Сырганак мае гайморитның кайбер формаларын дәвалаганда да яхшы чара исәпләнә. Аны шулай ук дәвамлы фарингиттан һәм ларингиттан дәваланганда да тәкъдим итәләр. Йоткылыкның лайлалы катламын сырганак мае сеңдерелгән мамык белән майлау һәм сырганак мае белән ингаляция ясау нәтиҗәсендә 10–12 көннән соң авырулар үзләрен бик әйбәт хис итә башлыйлар (ингаляциянең бер сеансы 15 минут дәвам итә).

Пародонтитны дәвалаганда, казналарга сырганак маенда чылатылган җеп куела.

ЛИЛИЯ ӘСКӘРОВАДАН КЫЗДЫРЫЛГАН КАЗ РЕЦЕПТЫ

Татар халкының бер генә бәйрәме, түе дә кыздырган каздан башка үтми. Үземнең рецепт белән бүлешим әле. Бик тәмле килеп чыга.

1 каз өчен 10 литр суга 1 кг тоз салып, эремә ясыйсың һәм казны шул суда 1 тәүлеккә калдырасың. Аннан соң, тозлы судан алып, алдан әзерләнгән катнашма сылыйсың.

Катнашманы түбәндәгечә әзерлим: бер чынаякка 1 чәй кашыгы аджика, 1 аш кашыгы бал, 1 аш кашыгы соя соусы, 3 аш кашыгы майонез, 3–4 тырнак сарымсак, 1 кап тавык өчен тәмләткечләр, 1 әфлисун согы салып болгатам. Шул катнашма белән казның эчке һәм тышкы ягын яхшылап сылап, 10–12 сәгать бүлмәдә тотам. Аннан соң казны җиңсәгә урнаштырып, 180-200 градуслы мичтә 2–2,5 сәгать пешерәсе (җиңсәнең өстен берничә урыннан тишкәләргә кирәк). Пешеп җитәр алдыннан, каз кызарып матур булып пешсен өчен, җиңсәнең өстен кисеп, 10–15 минут тотасы.

Кара миләш

Кара миләшнең дәвалау үзлекләре шактый. Мәсәлән, аның составында капиллярларны ныгытучы Р витамины кара карлыгандагыга караганда 2 мәртәбә күбрәк. Шуңа да әлеге витаминны эшләп чыгарганда кара миләшне төп чимал итеп алалар. Аның җимешләрендә йод та күп.

Дәвалау максатыннан аны витаминнар җитмәгәндә, бөердә таш булганда, гипертония, цистит вакытында кулланалар.

Пешкән кара миләш кан агуны туктата, эчне йомшарту, сидек кудыру үзлегенә ия. Ә кипкән җимешен дизентерия вакытында кулланырга киңәш итәләр.

Гипертония һәм атеросклерозны дәвалау өчен, 1 кг кара миләшне 700 г шикәр комы кушып изәргә кирәк. Шуны көнгә ике мәртәбә 75–100 г ашарга.

Геморрой вакытында бер үк күләмдә алынган кара миләш белән балны кайнаталар да шуны көненә 3 мәртәбә ашарга 30 минут кала 100 г кабалар.

Витамин җитмәгән чорда 1 чәй кашыгы кипкән миләшкә 400 мл кайнар су коеп, 4 сәгать төнәтергә һәм көненә 2–4 мәртәбә 1әр стакан эчәргә.

Организм арыганда, азканлылык булганда һәм сидек кудыру өчен, 2 чәй кашыгы кипкән кара миләшкә 400 мл кайнар су коеп, 1 сәгать төнәтергә дә шуңа бераз шикәр комы өстәргә. Төнәтмәне көн дәвамында 3–4кә бүлеп эчәргә.

Эч киткәндә 1 аш кашыгы кипкән кара миләшкә 1 стакан кайнар су коеп, 30–40 минут төнәтергә һәм көненә 3–4 мәртәбә яртышар стакан эчәргә.

Эч китү, дизентерия, ашказаны, эчәкләр авыртканда, гипертония вакытында көненә 3 мәртәбә ашарга 30 минут кала 100 мл яңа сыгылган кара миләш согы эчәргә мөмкин.

Ел дәвамында кара миләш, гөлҗимеш һәм кара карлыган чәе эчәргә кирәк. Дәвалаучы чәй пешерү өчен, 1 аш кашыгы җимешләргә 1 стакан кайнар су коярга кирәк. Дөрес, бу чәйне 15–20 минут кына түгел, 4–5 сәгать пешерергә кирәк. Көненә 3–4 стакан шул чәйне эчәргә мөмкин.

Кара миләшне гастрит, ашказаны һәм уникеилле эчәк җәрәхәте вакытында 3 атнадан артык кулланырга ярамый.

Балан

Баланда С витамины лимондагыдан 1,5 тапкыр күбрәк. Анда аскорбин кислотасын үзләштерергә ярдәм итүче Р витамины да бар. Салкын тигәндә шуңа да баланның файдасы зур. Грипп эпидемиясе вакытында, салкын тидерү куркынычы булганда балан белән дәваланырга була.

Балан – табигый антисептик. Тамак авыртканда аны балан согы яки төнәтмәсе белән чайкарга мөмкин.

К витаминына бай булу сәбәпле, йөрәк һәм кан тамырларын чистарта, кан басымын төшерә. Гипертониядән интегүчеләр балан белән дуслашсын.

Игътибар итсәгез, баланның орлыклары да йөрәк формасында. Табигать үзе үк аның файдалы булуын сиздерә.

Балан тынычландыру үзлегенә ия. Йокларга ятар алдыннан 1 стакан балан морсы эчсәгез, уянмыйча йокларсыз.

Баланда А витамины күп, ул күз күрүен яхшырта. Әмма бета-каротин үзләштерелсен өчен, май кирәк. Балан ашаганда бер кашык каймак кабып куярга онытмагыз.

Балан эч китүне дә туктата. Агулану, энтерит, колиттан дәваланырга ярдәм итә.

ТАТАРСТАН ВЕТЕРАНЫ
Республика ветераннары (пенсионерлары) төбәк иҗтимагый оешмасы советы һәм «Ватаным Татарстан» газетасының уртак кушымтасы.
Чыгарылыш өчен җаваплы – **Гөлгенә ШИҺАПОВА**. Биткә салучы һәм бизәүче – **Марат ХӘБИБУЛЛИН.**
Безнең адрес: Казан шәһәре, Театр урамы, 5 й.
Телефон: 8(843) 238-16-88
Электрон адрес: soovp.kzn@tatar.ru

Тормышның җаен белеп

< Ахыры. Башы 3 нче биттә

Әминә апа – ишле, уңган-булган нәселдән. Шәмбалыкчыга килен булып төшкәч, иң элек сөт җыя. Аннан клубта техник хезмәткәр булып эшли.

Әминә апа тормыш иптәшен мактап кына телгә ала.

– Ышанычлы ир, сүзендә тора торган кеше. Азатымнан мин бик канәгать. Аның миңа әшәке сүзләр әйткәне булмады. «Кызым», дип матур итеп эндәшә, миңа булыша. Бөтен эшемдә ярдәмче. Әле хәзер дә тавык-чебиләр үстерә. Мең шөкер, тормышыбызның азагына кадәр шулай яшәргә язсын, – ди ул.

Азат абый тату гаилә серләре белән дә уртаклашты.

– Гаиләдә хатын-кызның сүзен тыңларга, аның уй-фикере белән исәпләшергә, җаен аңларга кирәк. Авыр сүз әйтергә ярамый. Аңа ярарга тырышу үзеңне кечерәйтүгә керми. Шул вакытта тормыш әйбәт бара, – ди ул.

Әминә апа исә чиста күңелле булып, эчендә үч сакламыйча яшәргә өнди.

– Мин бер тамчы да ачу саклый белмим. Сүзгә килсәк тә, ул борылып килгәнче оныткан булам. Чәй эчәргә чакырам. 65 ел сизелмәде дә. Бер уйласаң, бик күп бит инде ул. Икенче карасаң, бер мизгелдә узып киткән, – ди Әминә апа.

Гыймрановлар ике ул тәрбияләп үстергәннәр. Алар хакында да горурланып сөйлиләр. Киленнәрен дә үз кызлары кебек мактап кына торалар. Кече уллары Мансур һәм киленнәре Рузалия күршеләрендә генә яши. Олы уллары исә әти-әниләрен тәрбияләргә Мәскәү өлкәсеннән кайткан.

– Әти-әни белән горурланып яшибез. Бер-беребезнең хәлен белеп, якын итеп торабыз. Сыйларыбыз да, пешкән ризыгыбыз да уртак. Кая барсак та, әле дә әйтеп йөрибез. Аерым яшәсәк тә, бергә яшәгән кебек, – диләр Мансур абый белән Рузалия апа.

Ләйлә ИСКӘНДӘРОВА

ЗӨЛХИЯ КЕБЕКЛӘР СИРӘК

...Ул, соңгы курста укыганда практикага Мөслимгә кайтып, үзенең беренче спектаклен сәхнәләштерә. Бу спектакльне карап бәяләргә язучы-драматург, институттагы остазы Рабит Батулла килә. Ул үз шәкертенең эшен югары бәяли, аның алдагы иҗади тормышына юллама бирә.

Әле кулына диплом да алып өлгермәгән, энергиясе ташып торган кызны район халык театрының режиссеры итеп билгеләп тә куялар. Ул спектакльләрне сәхнәләштереп кенә калмый, төп рольләрне дә үзе башкара. Районда бер генә мәдәни чара да аңардан башка үткәрелми: үзе үк кичә-концертларга сценарийлар яза. Сүзем – Азнакайда гомер итүче, Мөслим районының Вәрәшбаш авылы кызы Зөлхия Миңнеханова турында.

– Урта мәктәпне бетергәч, Казанга китеп, мәдәният институтына кердем: режиссер һөнәре алып чыктым. Тагын туган районыма кайтып, эшкә урнаштым... Бер концертта күрше Азнакай егете Рәис белән очраштык. Мин 1976 елда Азнакайга килен булып төштем, – дип искә ала Зөлхия ханым.

Азнакайда да тик тормый ул. Халык театры режиссеры, нефтьчеләрнең Мәдәният һәм техника сараенда бүлек мөдире, шәһәр мәдәният бүлеге җитәкчесе, район мәдәният идарәсе җитәкчесе урынбасары, район-шәһәр мәдәният сарае директоры...

– Азнакай минем өчен бик кадерле, туган ягым кебек... Бирегә мин бәхетемне таптым, тамыр җәйдем, гаиләм гөрләп чәчәк атты, яраткан һөнәрем буенча эшләп, зур уңышларга ирештем. Районыбыз оешуга 90 ел булды. Шуның нәкъ яртысы – 45 еллык тарихында минем дә шактый гына саллы өлешем, эзем бар дип саныйм, – ди ул. – Төрле чаклар булды инде, апаем. Безнең өлкәдә бит бары фанатиклар гына эшли ала. Ни ялы, ни бәйрәме юк дигәндәй... Хезмәт хакы белән дә мактана алмыйбыз. Дәүләтебез безнең һөнәр ияләренең хезмәтен бүген дә әле тиешенчә бәяләп бетерми. Көн дә кеше күз алдында булгач, матур итеп киенергә дә, үз-үзеңне карарга да, гаиләңне киендерергә, ашатырга да кирәк бит! Әгәр, кулымнан килсә, гомерләрен мәдәнияткә багышлаганнарның һәрберсенә һәйкәл куяр идем.

Зөлхия апа пенсиягә чыккач, Рәисе белән бакчада казынып, чит илләргә барып яшәрбез дип хыяллана. Тик Рәисе генә озак яшәми, үлеп китә. Әмма тынгысыз күңелне бернишләтеп булмый. Аны кабат чакырып, үзе оештырган балалар театр студиясе эшен дәвам итүен сорыйлар. 15 ел элек эшли башлаган «Тылсым» студиясе «Халык театры» дәрәҗәсенә үскән. Уңышлары да шактый: куйган спектакльләре белән «Иделкәем» театр конкурсларында да, нәфис сүз бәйгеләрендә дә призлы урыннар алып киләләр. Кайларда гына булмаган алар. Россияне аркылыга-буйга иңләп, Сыктывкар, Түбән Новгород, Чабаксар, Мәскәү, Пенза, Санкт-Петербург, Чиләбе, Волгоград, хәтта чит илләрдә – Венгрия, Төркия шәһәрләрендә дә ансамбльләре татар халык җырларын яңгырата.

Зөлхия ханым татар теле өчен дә борчылуын җиткерде. Туган телне сакларга иде, ди ул.

– Без бит совет чорында тәрбияләнгән кешеләр. Минемчә, бүген иң катлаулы, ләкин иң мөһиме – үзебезнең татар икәнебезне онытмау, туган телебезне саклау. Бүгенге кебек битараф булсак, бөтенләй югалтабыз бит ана телебезне! Кая барабыз? «Уян, татар!» – дип кычкырасы килә. Милләт буларак сакланып калу өчен, иң мөһим әйберләр: дин, тел, мәдәният! Менә шушы өч әйберне берләштергән кыйблабызны югалтмаска иде, – ди инде 10 елдан артык Азнакайда Бөтендөнья татар конгрессы бүлекчәсен дә җитәкләүче Зөлхия ханым.

Зөлхия ханым тормышын яратып, янып яши. Әле менә тормышында зур үзгәреш тә булган, язмыш аны отставкадагы милиция полковнигы белән таныштырып, кавыштырып куйган.

– Тормышны яратып яшик. Үзебездән соң матур эшләр калдырыйк, – ди Зөлхия ханым.

Алсу ГАБИТОВА. Азнакай

ОЗЫН ГОМЕРНЕҢ СЕРЕ – САБЫРЛЫКТА

Апас районы Шыгай авылында туган Саимә әби Якуповага 101 яшь тулды.

Иркәләнеп үсәргә туры килмәгән аңа. Ятимлеген дә, ачлыгын да, авырлыгын да бик күп татыган. Яшьтән үк әти-әнисез калып, 15 яшеннән нужа арбасына җигелгән. Сынауларны сабырлыгы, тырышлыгы белән җиңгән.

– Гомер буе колхозда эшләдем, хезмәттән курыкмадым. Ни кушсалар, шуны эшләдем. Төрле эшләр башкардым. Бригадир да булырга туры килде, – ди ул үзе.

Саимә әби чаялыгы, гел хәрәкәттә булуы белән дә аерылып торган. Җәмәгать эшләренең үзәгендә кайнаган, сәнгатьне үз иткән. Җырларга, спектакльләрдә уйнарга яраткан.

– Үз күңелебезне күтәреп яшәдек. Боегып, елап утырмадык. Кыен чорлар туры килсә дә, күңелле мизгелләрен сагынып искә алам. Озын гомернең серен дә сабырлыкта, көр күңел белән яшәүдә күрәм, – ди акъәби.

Олы йөрәкле, мәрхәмәтле җанлы да ул Саимә әби. Авылдашы Хәнифулланың тормыш иптәше вафат булгач, аның өч баласын да үз кочагына сыендырган. Үзе дә ике балага гомер биргән. Барлык балаларын да тигез күреп, күңел җылысын, кайгыртуын бердәй өләшкән. Бүген исә кадерле әни, бәхетле әби булып, Осиново бистәсендә кызы Фәнисә гаиләсе белән гомер кичерә.

– Әниебез үз аңында, үз акылында. Үз җае белән йөри, безгә киңәшләрен бирә. Яшьлеген сагынып җырлап та җибәрә. Әниебез янәшәсендә без һаман да сабый әле, – ди Фәнисә апа.

Ләйлә ШИҺАБИЕВА

«БУ МИНЕМ АКТЫК ХАТЫМ БУЛМАГАЕ»

«Татарстан ветераны» кушымтасында Бөек Ватан сугышында катнашкан солдатларның хатларын тәкъдим итәбез. Әлеге истәлекләрне редакциягә КФУ профессоры ***Марсель БАКИРОВ*** *тапшырды.*

< Ахыры. Башы алдагы саннарда

Сугыш сугыш инде. Андый авыр чорда хатларның бик озаклап йөрүен дә, шулай ук бер өлешенең тиешле адресатына барып ирешмәүләрен дә аңларга була. Ләкин ил язмышы кыл өстендә торган дәвердә дә фронттагылар белән тылдагылар арасындагы бәйләнеш җепләре өзелмәгән. Бер-берләренең хәлләрен алар Информбюро тапшырулары аша гына түгел, ә ике арада йөргән хатлар аша да белеп торганнар. Шунысы кызыклы һәм әһәмиятле: әҗәлләре аяк асларында яткан солдатларның күңелендә һәрчак Ил-йортлары һәм якыннары булган, алар шулар белән рухланып һәм шулар өчен җан атып яшәгәннәр, шулар хакына утка кергәннәр. Тагын шунысы игътибарга лаек: сугыштагылар үзләреннән бигрәк гаиләләре өчен хафаланганнар, үрсәләнгәннәр. Менә сугышка кадәр Буа районының Норлат авылында укытучы булып эшләгән Салих Сайкинның (ул 1942 елның ахырында һәлак булган) соңгы хаты. Анда ул үзенең хәле турында бик аз яза, хатның күпчелек өлеше якыннары өчен борчылу, ачыргаланулардан тора.

13 ноябрь, 1942 ел.

«Үз хәлемне җәелеп язып тормыйм. Аны үзегез дә чамалыйсыздыр: көн-төн пуля яңгыры, снаряд, бомба шартлаулары. Хәтта еш кына аш алырга да пулялар һәм миналар сызгырып-чинап торганда барабыз. Кеше түзсә дә түзә икән. Бер эш тә эшләп булмый – ил шуны сорый.

Апа! Хатларыгыз аша тормышыгыз белән танышып торам. Бик кыйммәтчелек икән. Белмим, сез ничек тә яшәрсездер. Рая бик зарланып яза: бәрәңге дә бик аз, ди. Мин аның хатын һәм карточкасын алгач, шуларга карап күземнән яшьләр акты.

Бануларндан да хат алам, һәр хат алу бер яктан зур шатлык булса, икенче яктан – зур кайгы. Алар турында уйлый башлыйсың, төннәр буена борчыласың. Бануларның тормышлары шәптән түгел, әлбәттә. Биш бала бит, эш көннәре юк. Алар ярдәмгә мохтаҗ, тездә генә утырган һәм кулда гына сикерткән балалар икмәккә тилмерәләрдер кебек. Мин алар өчен эчтән елыйм. Ләкин мин аларга ярдәм итүдән мәхрүм инде. Ватанны саклау бурычы михнәтләргә түзеп булса да аерым яшәүне таләп итә. Җәй көне барып хәлләрен белсәгез, юатсагыз, бер зур эшегез булыр иде.

Әй, апа!

Белсәң иде, һәрбер сүз, һәрбер юл йөрәкне сызландыра. Их, үтте, үтте вакытлар, инде сезнең белән гомергә дә бергә булмаган кебек хис итә башладым. Белмим, белмим, йөрәк сызлана, язмыш нәрсә әзерләгәндер.

Барыгызны да сагынып, бер күрергә тилмереп калучы Салих».

***

Икенче автор – Чирмешән районының Лашман урта мәктәбен тәмамлап фронтка киткән һәм кече командирлар курсын үткәннән соң лейтенант сыйфатында Сталинград, Курск – Орлов сугышларында катнашкан Рәфгать Әхтәмов. 1943 елда Орлов юнәлешендәге бәрелештә һәлак булганчы, әти-әнисенә, гаиләсенә язган хатларында ул, үзенең хәле белән таныштыру белән беррәттән, үтә сагынган нәрсәләре турында да яза. Шундый бер хаты белән танышыйк.

2 ноябрь, 1942 ел.

«Бүгенге көндә мин исән-сау. Бөтен көчен куеп, Сталинградны алырга ыргылучы немец фашистларының һөҗүмнәренә каршы торып, шәһәрне саклыйбыз. Әле менә, атыш һәм мина, снарядлар тавышы тынган арада, сезгә хат язарга булдым.

Бик еш күз алдына киләсез. Төшкә дә кергәнегез бар. Бер көнне үземне өйдә итеп күрдем. Барыбыз да өстәл тирәсенә җыелып, бәлеш ашыйбыз икән. Мин бик тә өй ризыкларын сагындым. Катык белән бәрәңге ашыйсым килә. Ләкин иң нык юксынган нәрсәм – гармуным. Исән торамы минем тальяным? Их, мин әйтәм, бер өздереп уйнап җибәрергә иде! Катык белән бәрәңгене минем өчен дә ашагыз.

Әни, бала чагында уенчык мылтык белән уйнаганда син миңа: «Мылтыктан уларгә язмасын, Ходаем, сиңа», – дия торган идең. Шулай була гына күрсен иде инде».

Аларга күп кирәкми...

Чүпрәле

Күптән түгел Чүпрәле районының Иске Чокалы авылында яшәүче Халисә Миначева 90 яшен тутырды. Аны котларга балалары җыелды, Иске Чокалы авыл җирлеге башлыгы Рәмис Низамов һәм авыл ветераннары советы рәисе Гөлсирә Хәлиуллова килде.

Халисә апа – авылда иң хөрмәтле хатын-кызларның берсе. Иске Чокалыда туып-үскән, бик яшьли кул арасына кереп, тормыш арбасына җигелгән кеше ул. Гаиләдә иң олы бала булганлыктан, үзеннән соңгы туганнарын карап үстерү дә тия әле аның өлешенә. Сынатмый Халисә, һәр эштә җитез, алдынгы була. Уңган кызга авылның иң шәп егетләренең берсе булган Бабирның күзе төшә. Өйләнешәләр. Халисә апа бу вакытта «Чишмә» колхозында бозау фермасында эшли торган була. Гомере буе шул эшне башкара ул.

Миначевларның биш балалары туа. Кызганыч, Халисә апаның тормыш иптәше бик яшьли вафат була. Шушы биш баланы карап үстерү, укыту, кеше итүне язмыш тарафыннан күп тапкыр сыналган, тол калган хатын башкара. Дөрес, балалары да әнисенең сүзеннән чыкмыйлар – яхшы укыйлар, югары белем алалар. Халисә апа бүген улы Илмир, килене Айсылу тәрбиясендә гомер итә.

– Без эштән башканы белмәдек инде, – ди Халисә апа. – Авылдан читкә китеп тә йөрмәдек, балалар үстердек, алар кеше булсын өчен тырыштык. Бүгенге тормышымнан бик канәгатьмен.

Үзен котларга килгән кунакларга да, китергән бүләкләренә дә бик шатланды ул. Хезмәт иткән елларына хөрмәт буларак крестьян-фермер хуҗалыгы җитәкчесе Альберт Низамов та бүләген җибәргән. Анысына да күңеле булды.

– Мине зурлаган өчен язмыш сезне олыласын, – ди Халисә апа.

Резедә ҖАМАЛЕТДИНОВА

50 ЕЛ МАШИНА ЙӨРТҮЧЕ:

«РУЛЬГӘ УТЫРСАМ, СЫЗЛАНУЛАР ОНЫТЫЛА»

Кукмара

«Восток-Агро» җәмгыятендә шофер булып эшләүче Мөхип абый Кәримовның эш стажы 50 елга якын. 1976 елдан бирле рульдә ул.

Аш-Буҗи авылында туып-үскән егет, мәктәпне тәмамлагач, иң элек Янил һөнәри училищесында, соңыннан автомәктәптә укый. Армия хезмәте узгач, үзләрендәге күмәк хуҗалыкка шофер булып эшкә урнаша да шуннан бирле бер һөнәргә тугры булып кала.

Ул беренче машинасы «ГАЗ-51»не әле дә хәтерли.

– Без бит эш талымлап торучы буын түгел идек, кая җибәрәләр, нинди бурыч йөклиләр – һәммәсен үтисең. Көз җитсә, иртәдән караңгы төнгә кадәр амбарларга, Кукмара элеваторына ашлык ташыдык. Кыш айларында да эшсез тилмергәнне хәтерләмим: кемгәдер ташкүмер алып кайтасы, я булмаса күрше районга маллар алып барасы... Аннары авылда җиңел машиналар булмагач, авырып-сырхаулап китүчеләрне хастаханәгә илтү өчен дә безне дәшәләр иде. Хәтта Яңа елны каршылап, икенче көнне иртүк рульгә утырган чаклар да аз булмады, – ди ул. – 47 ел вакыт эчендә ике «ГАЗ-53» машинасын алыштырдым. Аннары «КамАЗ»га утырттылар. Хәзер дә «КамАЗ» иярләгән көнем. Бу арада басуга тирес чыгарабыз.

Гомер буе йөк машинасында йөрү бер дә җиңелләрдән түгелдер. Әмма сөйләшү барышында ялгышып кына булса да ник бер уфтану, зарлану сүзе әйтсен тәҗрибәле шофер-аксакал.

– Кайвакыт иртүк сөяк-буыннар сызлаштыганда, «Их, ничек эшләргә икән бүген?» – дип куям үзе. Ә менә «КамАЗ»ыма утырып, бер рейс әйләнеп кайтуга, гәүдәм языла, сөякләр үз урынына урнашып бетә дә, күңелләр күтәрелеп китә, кичкә кадәр рәхәтләнеп эшлисең, – ди ул. – Техника бит ул ватылмыйча да тормый. Без, өлкән буын, юлга чыгасы булса, кичтән машина тәртиптәме-юкмы икәнен караргы гадәтләнгән. Юкса, трассада көе китсә, анда төзәтү бик читен. Элек юллар бик начар иде бит. Атна-ун көн саен машина рессорын сүтеп җыюлар бүген дә онытылмый. Хәзер генә ул җырлап йөрерлек, бар җирдә диярлек асфальт. Әмма шулай да машинаны ремонтлап тору комачау итми. Запас частьлар, кирәк-яраклар белән һәрдаим тәэмин итәләр.

Мөхип абый хәзер машинаның күплегенә шаккатуын яшерми.

– Без яшь вакытта машиналар бик аз иде. Шуның өчен зур юлларда йөрү бик иркен, җайлы булды. Хәзер кайсы гына гаиләне алма, кеше саен диярлек җиңел машина. «Бөке»ләр вакытында кайбер рульдә утыручыларның сабырсызлыгы, бер-берләрен ихтирам итмәүләре күңелгә тия. Үзләрен юлның патшасы дип санаучы «батыр йөрәкле»ләр, юлны кисеп, каршыңа чыгарга да күп сорамый, – ди Мөхип абый. – Аяныч хәлләр шуннан була да инде. Онытмыйк: юл ашыкканны гафу итми, аеруча яшьләр бу турыда да уйласын иде.

Алсу СӘЛАХЕТДИНОВА

НУРГАЯЗНЫҢ КУЛЫ АЛТЫН

Чирмешән

Аңа Кара Чишмә халкы гына түгел, Туймәттән, Керкәледән, Бәркәтәдән дә киләләр. Нургаяз Ризванов пычак үткенләү остасы буларак дан казанган, аның буш вакыты бөтенләй юк. Бер караганда, нәрсәсе бар инде пычак үткенләүнең – чарга тигездең дә алдың. Алай түгел икән шул, бу эшнең дә сере, җае бар икән. Кайберәүләр үткенләгән пычак, балта ише инструментлар никтер бөтенләй кисмәскә әйләнә.

Танылган оста әйтүенчә, бу эштә иң мөһиме – чисталык.

– Пычак коры, майсыз, туры булырга тиеш. Мин үзем мал чалмыйм, әмма киштәдә бу эшкә үткенләнгән, уңайлы аерым пычак тотам. Малны бугазлау өчен аерым пычак булсын, тире салдыруга – башкасы. Пычакны сөяк ватып бозмагыз. Нәрсәдер ясарга, кисәргә, эшкәртергә гел яхшы корал кирәк, – ди ул. – Мал чала торган пычак хром кушылмалы корычтан булса әйбәт. Кухняда кулланыла торганына йомшаграк тимер дә кулай, аларны үткенләү дә ансат. Каты материалның йөзен чыгару кыен. Кайда гына кирәксә дә, үткен пычак белән эшләү хәерле, ул лезвие кебек булсын. Югыйсә бар шундый кешеләр: мал муенын әллә ничә тапкыр ышкыйлар, хайванны азаплыйлар. Алай ярамый бит.

Нургаяз 12 ел пенсиядә инде. Ул 31 ел Әлмәттәге батырма насослар заводында хезмәт куйган: детальләр шомарткан, тимер дә эреткән. Яшь чагында, шабашкада йөреп, агач эшенә дә остарган. Моның кирәге чыгып тора, 50 ел чамасы элек, әти-әнисе исән чагында салынган өйне тышкы яктан бик матур иткәннәр, мунчалары, сарайлары да яңарган. Бакчасына рәхмәт, ул нык булышты, ди.

– Аллаһы Тәгалә: «Изгелек итүдә ярышыгыз!» – дигән. Мин кемгәдер булышам икән, моны чын күңелдән, әҗер-савап булсынга, бушка эшлим, түләү сорамыйм, шуннан канәгатьлек алам, – ди Нургаяз Ризванов. – Ызба бурасын күтәргәндә, безнең Кара Чишмә халкы бик игелекле, ярдәмчел бит, әниебез Оркыяның, рәхмәт яусын, 46 кеше (!) аш белән килде, дигәне истә. Андый хәл онытылмый бит. Дүрт ел элек кабат авылга күченеп кайткач, ике зиратта да көрәкләрне, башка кирәк-яракны үткенләү өчен җаваплылыкны үз өстемә алдым. Динебезне хөрмәт итәм, буш вакыт булса, кулыма Коръән алам. Без – алты бертуган, шулардан бишебез, хатыным Мәрьям дә, хаҗ сәфәрендә булдык.

Хатыны – Октябрьский шәһәре кызы, аш-су остасы Мәрьям белән бер-берсен олылап гомер итә алар. Гармунчы да икән Нургаяз, ә Мәрьям – җырчы. Зур сәхнәләргә чыкмасалар да, җырлап яшиләр.

– Кара Чишмәгә кайтып яшәвебезгә үкенмим, – ди Мәрьям. – Мондагы халык булдыклы, үткен, тапкыр сүзле, уен-көлкеле, динле, ярдәмчел, юмарт.

Соңгы вакытта Нургаяз Ризванов сәламәтлеген кайгыртуга күбрәк вакыт бүлә, инде айдан артык ылыс, әрекмән, каен гөмбәсе, кычыткан, бал, кишер яфрагы һәм тагын әллә ничә төрле үләннәр кушып ясалган төнәтмә эчеп дәвалана башлаган. Бу шөгыле белән кызыксынучылар да күп икән.

...Караңгы төшкәнче өлгерәм әле, дип, оста авылдашлары алып килгән тагын бер пычакны үткенли башлады. Үткәргеч моторының тавышы ишетелми дә, яхшы беркетелгәнгә, анда-монда шуып йөрми. Өстәмә яктырткычын да кабызып алды, күзлеген дә киеп куйды. Кабаланмады, ашыкмады. Карап торырга да рәхәт: үз көченә ышанып, яратып, пөхтә эшли. Ул шулай өйрәнгән.

Кадыйр ГОМӘРОВ

ӨСТЕЯЛ ГАЗИЗЕНЕҢ КҮРГӘННӘРЕ

Ул инде бу дөньяда юк, әмма эшләре калды, кылган гамәлләре турында хәтер калды. Сүзебез рухына дога булып барып ирешсен.

Газиз Нигъмәтҗанов 1920 елда Кызыл Юл (хәзерге Арча районы) Кече Әтнә авылында туа. Халык телендә аны Өстеял дип йөртәләр. Бу авылда юлаучылар өчен ат белән туктап, йоклап чыгу өчен «Постоялый двор» була. Авыл исеме «Өстеял» шуннан алына. Революциядән соң авыл исеме Кече Әтнә итеп үзгәртелә.

Газиз абыйны «аютабан» дип солдатка алмыйлар. Колхоз аны Балтачтагы ветфельдшерлар әзерли торган мәктәптә укыта. Ә 1939 елда Кече Әтнә авылындагы кибетне кабул итеп ала ул. Кибет белән бергә колхозда ферма мөдире дә, ветврач та, сөт-май җыючы да булып эшли. Колхоз өчен бик кирәкле кеше буларак, башта Газиз абыйны сугышка алмый торалар. Әмма фронтта хәлләр торган саен катлаулана, шулай итеп Газиз абыйга да чират җитә. Аны 1942 елның 22 июнендә Мари Элдагы даны таралган Суслонгер хәрби лагерена алып китәләр.

Газиз абыйның сөйләвенә буенча, бернинди шартлары булмаган бик кырыс лагерь ул. Анда үлүчеләр дә күп була. Монда эләккән кешеләр тизрәк сугышка җибәрсеннәр иде дип тели. 3 айдан соң Газиз абыйны Воронеж юнәлешендәге фронтка алып китәләр. Ветеринар һөнәренең монда да кирәге чыга. Шушы полктагы 80 баш атны тәрбияләү, дәвалау, яраларын төзәтү эше аңа тапшырыла. Немец самолетларыннан качып, печән богылы астында яткан чаклары да күп була. Әмма монда өч айдан артык эшләргә насыйп булмый. Эшен яралы фельдшерга тапшырып, кулына корал тотарга туры килә.

1942 елның октябрь ае аның хәтерендә аеруча уелып кала. Ул яткан окопта снаряд шартлый. Газиз абый да бик каты яралана. Әмма исән калдым дип шатланырга иртәрәк була. Әсирлеккә төшкән солдатны Германиягә алып китәләр. Ике ел да җиде айга сузылган әсирлек чорында ниләр генә күрми ул! Көнлек нормалары – бер аш чүмече кәбестә суы, пычкы чүбе кушып пешерелгән бер кисәк ипи. Ничек кыйналганнары турында әйтеп тә торасы юк.

Сугыш беткәч, Германиядән Көнбатыш Украинага кочә-хәл белән җәяүләп кайта алар. Алай җиңел генә котылмый әле әсирлектә булган солдатлар. Днепропетровск шахталарында эшләтеп, шахта тузаны да сулаталар аларга. Эшкә яраксыз булып, III группа инвалид документы алгач, 1945 елның октябрь аенда гына кайтып төшә Газиз абый үзенең Кече Әтнәсенә – Өстеялга. Урман эчендәге саф һавалы туган авылында яши башлап, үзенең сәламәтлеген ныгыта ул. Сугышка киткәнче башлаган эшләренә ныклап тотына. Әмма әсирлектә булган солдатларга тыныч яшәргә ирек бирмиләр, гел тикшереп торалар. Шөкер, вакыт узгач, аңа да сугыш ветераннары белән бер сафта йөрергә насыйп була.

Мин, 1970 елда Казан кооператив техникумының бухгалтерлар әзерли торган бүлеген тәмамлап, Яңа Кенәр сельпосы бухгалтериясенә эшкә кайттым. Бу вакытта инде Газиз абый сельпоның алдынгы кибетчесе иде. Аңа сельпо идарәсе ат, арба, чана биргән. Товарны үзе ат белән ташып сата. Урман эчендә вездеход – «Урал» машиналары гына йөри ала. Мин кибеттә инвентаризациядә еш катнаша идем. Товар бик күп, хисап 3–4 көнгә сузыла. Йокларга да кала идем. Мин – сугыш чоры баласы. Сугышны кинолардан карап, китаплардан укып кына беләм. Кичләрен Газиз абый сөйләгәннәрне игътибар белән тыңлыйм. Ул сөйләргә, мин тыңларга яраттым.

1970 нче елларда бу авылда 14 хуҗалык кына бар иде. Кибеткә планнар елдан-ел арттырып бирелә: ваклап сату, пай җыю, бәрәңге-йомырка, ит җыю планнары. Газиз абый йөз хуҗалыклы авыл кибетләреннән дә күбрәк сата товарны. Барлык планнарны да арттырып үтәп барды.

Ул 40 ел буена Кече Әтнә авылы кибетендә кибетче булып эшләде. 1982 елда, 62 яшендә лаеклы ялга чыкты. Бу вакытта Кече Әтнәдә 7 хуҗалык кына калган иде инде. Кибетне Минзифа апа Хәбибуллина кабул итеп алды. Тик авыл бетте. Газиз абый исә 1985 елны Яңа Кенәр авылына күченеп килде. Оныгы Фәнис, аның хатыны Фәридә тәрбиясендә булды. Ул 2008 елның 6 декабрендә 88 яшендә арабыздан мәңгелеккә китеп барды.

Габделбәр САБИРОВ,
Яңа Кенәр авылы ветераннар советы рәисе.
Арча

«ВТ» архивыннан / Фото бизәү өчен бирелде

«Балкыш»та балкыйлар

Татарстанда ветераннар арасындагы «Балкыш» республика фестиваленең сигезенчесенә әзерләнәләр. Ул өч этаптан торачак. Башта районнарда сайлап алу чыгышлары булачак. Март – апрель айларында Казан, Чаллы Кукмара, Әлмәт, Буа, Арча, Алексеевскида зона этаплары узачак. Өч гала-концерт оештырырга ниятлиләр. Беренчесе – Җиңү көненә багышлап апрель ахрында, икенчесе май аенда Россия көненә багышлап, өченчесе октябрьдә булачак. Анысы өлкәннәр декадасына багышлап, Җиңүнең 80 еллыгына әзерлек кысасында узачак.

- 2012 елда узган беренче фестивальдә 3,5 меңгә якын катнашучы
- 2022 елда узган җиденче фестивальдә 20 меңнән артык катнашучы
- Җиде фестивальдә барлыгы 100 меңнән артык катнашучы

Хәрәкәттә – бәрәкәт

Иске Зәй яшьләр үзәгендә «Макраме» клубы активистлары – маскировка челтәрләре үрергә йөрүче апалар физкультура белән дә шөгыльләнә. Күнегүләрне туризм буенча тренер, чаңгы ярышлары һәм биатлон буенча СССРның спорт остасы Виктор Китов оештыра. Виктор Артемовичка – 82 яшь. Үзе дә тик тормый, башкаларга да үрнәк ул.

Махсус хәрби операция зонасында Ватанны саклаучы егетләргә маскировка челтәрләре үрүче бу игелекле апаларның арыган тәннәрен язарга зарядка бик тә кирәк. Күнегү ясарга да әллә кая йөрисе юк, күршедәге спортзалга гына чыгасы.

85 яшьлек Валентина Власова да бирегә бик теләп йөри.

– Мин элек зарядканы өйдә ясый идем. Саф һавада йөрергә тырышам. Әлеге төркемгә күптән түгел генә кушылдым, – ди Валентина әби.

«Мәктәп» территориаль иҗтимагый үзидарәсе рәисе Светлана Долгова – бик күп игелекле эшләрдә башлап йөрүче.

– Мондый өлкәннәр булганга сөенәм. Бу хатын-кызларыбыз барысын да булдыра, махсус хәрби операциядә катнашучы егетләребезгә көчләреннән килгәнчә ярдәм итәләр, күңелләре белән дә яшь алар, башкаларны да үзләре артыннан игелекле эшләргә тарталар, – ди Светлана Ивановна.

Клара ЕРМОЛАЕВА

Кара икмәк

Әнкәй миңа кара икмәк чәйнәп,
Имезлеккә салып биргән дә,
Үзе киткән урак урырга...
Елагамын,
ләкин чыдаганмын –
Икмәк белән була торырга.

Кара икмәк бәләкәйдән таныш,
Беләм аның кыйммәт икәнен,
Бер телеме өчен
кешеләрнең
Таңга кадәр чират көткәнен.

Кара икмәк зур мәсьәлә булган:
Йөз граммлап аны бүлгәннәр,
Кош теледәй шул граммнар өчен
Сугышканнар,
хәтта үлгәннәр...

Шул чакларны онытабыз бугай,
Әйтерсең лә күктән төшкәнбез.
Беребез дә күктән төшмәгәнбез,
Кара икмәк ашап үскәнбез.

Ул вакытлар мәңге кире кайтмас,
Без ашыйбыз хәзер калачын,
Тик калачның түмен белер өчен
Онытмаек аның карасын.

Онытмаек
җәйге челләләрдә
Җиң сызганып кемнәр иккәнен,
Онытмаек бәрәкәтле җирнең –
Кара җирнең кара икмәген!

Әнгам АТНАБАЕВ

ТОРМЫШ ИТҮ – ДИҢГЕЗ КИЧҮ

Зәй

45 ел бергә гомер итү – бик зур бәхет. Ә шул гомерне матур итеп, сынатмыйча яши белү – үзе бер мәртәбә. Зәй районының Кабан-Бастрык авылында да матур, тату гомер кичерүче, яшьләргә үрнәк булырлык гаиләләр бихисап. Шуларның берсе – Анастасия белән Анатолий Кукиннар гаиләсе. Алар бер-берсен кечкенәдән белеп үсәләр, чөнки бер урамда яшәп, бер мәктәптә укыйлар.

Тарас һәм Зинаида Брицовлар гаиләсендә беренче бала булып кызлары туа. Аңа Анастасия дип исем кушалар. Ул кечкенәдән тырыш, уңган, сабыр, тыйнак кыз булып үсә. Мәктәпнең дә иң алдынгы, иң актив укучысы була.

Ә Анатолий Порфирьевич укытучылар гаиләсендә туа. Кабан-Бастрыкның иң оста баянчысы ул. Авылдагы бәйрәмнәр, Сабан туйлары, концерт-кичәләр, туйлар бу егеттән башка узмый. Өч ел Тын океан флотында өлкән матрос, су асты көймәсендә өлкән электрик булып хезмәт итә. Авылга матрос киеменнән кайткан егеткә байтак кызлар кызыга. Ә Анатолийның күзе авылның иң чибәр кызы Настяга төшә.

1978 елның көзендә яшь Кукиннар гаиләсе барлыкка килә. Ә керәшен авылларында туйлар җырдан башка узмый. Кодаларның бер-берсенә каршы-каршы җырлавы үзенә күрә бер опера булган заманында. Туй да беренче атнада егет ягында узса, икенче атнада кыз ягы кунаклар җыйган.

Бер ул, ике кыз тәрбияләп үстерәләр, аларны укытып, зур тормыш юлына чыгаралар. Аларның хәзер үз гаиләләре бар, оныклары да әби-бабайларын сөендереп тора.

Тормыш итү – диңгез кичү, диләр. Диңгездә тыныч һәм давыллы вакытлар булган кебек, тормыш та гел җай белән генә бармый. «Ә бер-береңә юл биреп, ихтирам итеп яшәсәң, барысын ерып чыгарга була», – ди өлкәннәр.

– Тормыш иткәндә югалтулар да булды. Сынмыйча, сыгылмыйча, нык булып яшәргә тырыштылар түти белән җизнәбез. Гомер буе тырыш хезмәт белән яшәделәр. Оныкларга шатланып, аларга бар наз-тәрбияләрен бирәләр. Уллары урынына таза, сөлек кебек ике кияү килде, – ди сеңелләре Галина Тарасовна, апасы һәм җизнәсе белән горурланып. – Без гаиләдә дүрт кыз үстек. Бүген дә балачактагы кебек, бер-беребезне күрми торсак, сагынышабыз. Әтиебез: «Бары – бергә, югы – уртак», – дип әйтергә ярата иде. Шулай бергә күңелле итеп, ярдәмләшеп, дус-тату яшибез. Анастасия түти белән Анатолий җизни янына үз әти-әниебез янына кайткан кебек кайтып йөрибез. Бу гаиләдә һәркемне ачык йөз, киң күңел белән каршы алалар. Җизни кулына гармунын алып, бергәләшеп җырлап-моңланып утырырга яратабыз.

Кайчандыр Чаллыда яшәгән гаилә, лаеклы ялга чыккач, Кабан-Бастрыкка кайтып төпләнә. Авылның, Дүртмунчаның мәдәни тормышын ямьләп яши алар. 45 ел бергә яшәү сере белән дә уртаклашты Кукиннар: бер-береңне санлап, киңәшләшеп гомер итү мөһим.

Клара ЕРМОЛАЕВА

БАБАЙ ОНЫКТАН КАЛЫШМЫЙ

Буа

Адав-Толымбай авылыннан Илгиз Хәйруллин оныгы Әмир Шәрифуллин белән йөзү буенча «Буыннар бәйләнеше» республика бәйгесендә икенче урынны алганнар. Өлкән һәм яшь буынны берләштерүче әлеге ярыш Казанның Су спорты төрләре сараенда узды.

Ул ике этаптан – шәхси беренчелектән һәм эстафетадан торган. Беренчесендә Илгиз бабай да, Әмир онык та чак кына пьедесталга күтәрелми калганнар, икесе дә үз яшь категорияләрендә дүртенче урын алганнар. Ирекле стиль белән 50 метрга йөзүдә күрсәткечләре дә бер үк төрле диярлек. 36 секунд тирәсе. Ә менә эстафетада икесенә 100 метр араны 1 минут 15 секундта узып, икенче нәтиҗә күрсәткәннәр. Финишка беренче булып казанлылар килгән, өченче урынны Лениногорск командасы алган. Гомумкоманда исәбе буенча да безнекеләр икенче урында.

– Республиканың төрле районнарыннан һәм шәһәрләреннән 38 команда катнашкан бәйгедә шундый нәтиҗә күрсәтү – район өчен моңарчы күрелмәгән зур уңыш. Спортчыларыбыз Татарстанның Спорт министрлыгы һәм Россия пенсионерларының Татарстан буенча төбәк бүлекчәсенең медальләре, Мактау грамоталары, кубоклары белән бүләкләнделәр, – ди спорт ветераннары командасы җитәкчесе Вячеслав Шурбин. – Илгиз Хәйруллинның шәхси беренчелектә җиңүләре бар иде инде. 2021 елда ул йөзү буенча республика чемпионы булды. Призлы урыннар да алды.

Озак еллар туган Адав-Толымбай мәктәбендә физкультура дәресләрен укыткан Илгиз «Өченче яшь» бәйгесе кысасындагы башка спорт төрләрендә дә сынатмый. Йөзәргә ул җиде яшендә авыл күлендә өйрәнә.

– Ул вакытта бассейннар юк иде. Мәктәптә дә йөзү дәресләре кермәде. Җәй айларында балалар белән узыша идек. Тренер белән профессиональ дәрәҗәдә институтта укыганда шөгыльләндем. Белгечлегем чаңгычы булса да, ул мине, аякларың көчле дип, йөзәргә дә өндәде. Җиңүләр яуламасам да, нәтиҗәләрем яхшы иде. Организм өчен бик файдалы бу спорт төрен беркайчан да ташламадым. Мәктәптә эшләгәндә үземне формада тоту өчен җәй айларында Зөядә йөзә идем. Хәзер инде моны ел әйләнәсе эшләргә була. Районның спорт һәм туризм бүлеге тарафыннан атнага өч тапкыр бассейнга йөрү мөмкинлеге тудырылды, – ди ул.

Берничә ел элек оныгы Әмирне дә йөзәргә өйрәтә. Казан шәһәрендә яшәүче сигезенче сыйныф укучысы гимнастика белән шөгыльләнә. Ә йөзәр өчен мәктәптә бассейн бар.

– Оныгым йөзүдә дә елдан-ел остара бара. Соңгы ярышта шәхси күрсәткечен 2 секундка яхшыртты, – ди бабасы.

Алар оныгы белән Зөядә дә су коена. Авылның футбол мәйданчыгында бергәләп футбол, лапта уйныйлар. Егет ГТОның өч баскычын да алтын билгесенә тапшырган. Спорт яратучы бабай-онықның киләчәктә пьедесталның беренче баскычына күтәрелү ихтималы бик зур.

БӘХЕТЛЕ КАРТЛЫК

Балтач

Таузар авылында гомер кичерүче тыл ветераны Мәдинә Галиуллина шушы көннәрдә үзенең 95 яшьлек олуг юбилеен каршы алды.

Күркәм юбилее уңаеннан Мәдинә апага Россия Президенты Владимир Путинның котлау открыткасы, район башлыгы Рамил Нотфуллинның Рәхмәт хаты, истәлекле бүләкләр тапшырылды. Юбилярны 95 яшьлеге белән шулай ук Карадуган авыл җирлеге башлыгы, район җитәкчелеге, социаль яклау бүлеге вәкилләре дә котладылар.

– Без гаиләдә ике бала үстек, олысы мин һәм энем Зиннур. 7 сыйныфны тәмамлауга, бераз акча юнәтү нияте беләндер инде, әнием мине мех әйберләр тегү фабрикасына эшкә алуларын сорап барды. Ябык булгач, бик шикләнделәр. Әмма мин тырышып эшләдем. Энем Зиннур өйләнде. Гаиләдә эшче көчләр дә артты. Беренче шатлыгыбыз Илфир туды. Әмма киленебез баласын, ирен ташлап чыгып китте. Шушы көннән мин Илфир энем өчен әнигә әйләндем. Икенче хатыны да гомерлек булмады Зиннурның, өч бала белән анысы да ташлап чыгып китте, – дип сөйли Мәдинә апа.

Менә шушы 4 ятим баланы җил-давыл тидерми, бар назын, күңел җылысын биреп үстерә, аякка бастыра, укыта, кеше итә Мәдинә апа.

Мәдинә апа үз гомерендә бер тапкыр да кияүгә чыкмаган, бала тапмаган. Әмма бүген ул 4 бала, 8 онык һәм 8 оныкчыкның иң кадерле кешесе булып, кадер-хөрмәттә гомер кичерә.

Кечкенә һәм ябык гәүдәле булса да, китап язарлык язмыш иясе булган Мәдинә апа белән очрашып аралашудан телсез калдым, соклануымны аңлатырга да тиз генә сүзләр таба алмадым. Тормыш юлы турында сөйләгәндә бугазга утырган төерне чак кына йотып, авыр хезмәт баскан иңнәреннән сак кына яратып, болай да бик нечкә күңелен яраламаска тырышып, язмыш битләрен ачам.

– Кияүгә чыксаң, бу балаларны кем карар, әтиләре эштә, сабыйлар рәнҗешеннән курык, кызым, дип әйтә иде әнием. Күземә карап торган балаларны кызгандым, усал телләр: «Юньле булса, кияүгә чыгар иде», – дип, ярага тоз салганда да, шушы балаларны уйладым, рәнҗешләреннән курыктым, – ди Мәдинә апа күз яшьләре белән.

Илсур белән Гөлнур – Балтачта, Илнур Таузарда йорт салып чыккан, Илфир исә төп йортта Мәдинә апа белән яши.

Балалары, кияү-киленнәре, оныконыкчыклары өчен дә бик кадерле кеше Мәдинә апа. Әле үзе дә, сөбханаллаһ, камил акыл белән фикер йөртеп, үз аягында йөри, һәркемгә изге догада.

Төп йорт килене Фәгыйлә апа белән бергә тора башлаганнарына да кырык елдан арткан инде.

– Апабызны бик хөрмәт итәбез. Аңа рәхмәттән башка сүз юк. Күргән михнәт-газаплары, балалар хакына үз язмышына нокта куеп, аларны аякка бастырганы, әле дә булса төпле киңәшләре белән ярдәм итеп яшәве өчен без аңа чиксез рәхмәтле. Картлыгы сызлануларсыз, рәхәттә үтсен, дибез һәм көчебездән килгәнчә бүгенге тормышын бәхетле, куанычлы итәргә тырышабыз, – ди Фәгыйлә апа.

Гөлзидә ГАЗИЗУЛЛИНА

БИК САГЫНГАН ЧАКЛАР БУЛА

Спас

Әтисез үскәнгә микән, кечкенә чакта гел әнкәй артыннан тагылып йөрдем. Берсендә мәктәп каршындагы фонтанга ияреп бардым. Чиләкләргә су агыза гына башлаган идек, шулчак фонтан каршындагы йорттан кулына скрипка тоткан бер бабай чыгып, бакча коймасына терәп ясаган эскәмиягә килеп утырды. Ашыкмый гына озын күлмәк җиңнәрен сызганып куйды да уйнап җибәрде...

Тавышын радиодан ишеткәнем булса да, моңарчы скрипканы күргәнем юк иде әле.

– Кем бу, нишләп урамда уйный? – дип сорыйм әнкәйдән.

– Миңнебай бабаң, күңеле тулган чакларында шулай чыгып утыргалый ул...

Миңа кызык булып китте. Башына чия төсендәге түбәтәй кигән бабайны, аның кулындагы скрипкасын якыннанрак барып күрәсе килә башлады. Ни өчен дигәндә, без үскәндә, авылда гармунчылар һәм баянчылар аз түгел иде. Ә менә скрипкада уйнаучылар турында ишеткәнем булмады. Әнкәйне көндердем шул карт янына барырга. Безне күргәч, Миңнебай бабайның йөзе яктырып китте, уйнавыннан туктап, скрипкасын эскәмиягә куйды.

– И наным (әнкәйне әйбәт белгән икән ул), соңгы араларда эч поша, йөрәк сикерә башлады, даруның да әлләни файдасын күрмим, – диде Миңнебай бабай, маңгаендагы бөрчек-бөрчек тирен кулъяулыгы белән сөртеп. – Тегендә китәргә вакыт җитә торгандыр инде, яшәмәдек түгел, яшәдек, күрәсен дә күп күрдек, бер Ходаем үзе генә белә...

Миңнебай бабай безгә яңа өйрәнгән бер көйне уйнап күрсәтте. Гап-гади татар картының шулай скрипкада өздерүенә сокланып та, хәйран калып та карап тордым. Бер көйдән икенчесенә салмак кына күчәргә кайда өйрәнгән ул, кемнән дәрес алган? Аларның нәселендә кулга мондый уен коралын тотып караган түгел, күргән кеше дә булмаган. Талант дигән нәрсә ул кешегә тумыштан килә, диләр. Талантың юк икән, теләк белән генә күп нәрсәгә ирешә алмыйсың. Димәк, Миңнебай бабай күңеленә дә җыр-моңга һәвәслек тумыштан салынган. Ни кызганыч, ул чакта мин аның кайда һәм нинди шартларда уйнарга өйрәнгәнен белә алмадым. Кечкенә идем, мине бу сорау кызыксындырмаган да булса кирәк. Инде менә шактый еллар узгач, кайбер нәрсәләргә ачыклык кертә алдым.

Миңнебай Хәмидуллин Бөек Ватан сугышында гади солдат буларак катнашкан. Совет сугышчылары белән бергә бик күп авыл-шәһәрләрне дошманнан азат иткән. Фронттагы кыюлыгы өчен дәүләтебез бүләкләренә лаек булган, берничә тапкыр җиңелчә яраланган. Сугыш юллары буйлап Европаның күп илләре аша узган, Берлинның үзенә кадәр барып җиткән. Шундагы җимерек йортларның берсендә табып алган ул кара футлярга салынган немец скрипкасын.

Хуҗалары күренмәгәч, барыбер монда ятып әрәм генә булачак, дип, уен коралын үзе белән алган.

Әлбәттә инде, командирларның рөхсәтен дә сорарга туры килгән. Әнә шулай, ерак немец иле башкаласыннан үзе белән истәлек итеп трофей алып кайткан. Шунысын да әйтергә кирәк: Миңнебай бабай сугыштан ерак илләр, ерак җирләр аша үтеп, туган якларына кайтканда ук инде көйләр чыгарырга өйрәнгән. Баштарак авылдашлары, бу Миңнебай сугыштан тагы нәрсә күтәреп кайткан инде, дип бераз гаҗәпләнеп тә куйган. Ә инде аның скрипкада уйнавын күргәч, күбесенең исе киткән. Менә бит, нимес җиреннән скрипач булып кайткан, дип шаяртучылар, хәтта әле көнләшүчеләр дә булган.

Сугыштан соң ул берникадәр вакыт колхоз председателе булып эшләп алган, башка җаваплы вазыйфаларны биләп торган. Колхозга «Сложный» дип йөртелгән агрегат кайтарылгач, шуның белән кырда көннәр буе көлтә суктырган, намуслы хезмәте өчен бик күп мактауга лаек булган. Колхоз эше никадәр генә арытса да, кичен кырдан кайткач, кулына скрипкасын алган. Халык җырларын, борынгы көйләрне тагын да остарак итеп уйнарга өйрәнгән. Клубта уздырыла торган бәйрәм концертларында авыл кызларын уйнап җырлаткан, биеткән. Аны хәтта мәҗлесләргә дә чакырганнар әле. Миңнебай бабай беркайчан карышып тормаган, скрипкасын култык астына кыстырып, җәлт кенә килеп җиткән. Берсендә, уен коралын киндер капчыкка салып, Казанга чыгып киткән ул. Максим Горький урамындагы 15 нче йортта урнашкан радиотапшырулар комитетына барган. Чыгышын радиога яздырып, бөтен республика халкына ишеттерәсе килгән аның. Радиокомитетта бер көйне нота буенча уйнап күрсәтергә кушканнар. Музыкаль белеме булмагач, каян белсен инде ул нотаны?! Дөрес, берничә көйне уйнап биргән, Миңнебай бабайны әле мактаганнар да. Языла алмагач, Казаннан бераз сөмсере коелып кайткан.

Аның каравы алтмышынчы елларда авылга концерт белән килгән легендар Әлфия Авзалованы скрипкада уйнап җырлаткан ул. Концертларда гел уйный торган иде.

...Миңнебай бабайны мин соңгы тапкыр 5 нче класста укыганда күрдем. Озын тәнәфескә чыктык, ә ул исә йорты каршындагы бүрәнәдә утыра иде. Берничә малай янына бардык. Ул безгә томрап торган зәңгәр күзләрен тутырып карап алды да:

– И балалар, сезгә карыйм да, ачка тилмергән малай чагым күз алдына килеп баса, – диде, яшьле күзләрен сөртеп. – Ходай сезгә андый сынауларны күрсәтмәсен, бәхетле булып үсегез.

Авыл урамнарында скрипка түгел, гармун тавышлары да ишетелмәгән заманда, Миңнебай бабай кебек изге күңелле, олы җанлы, тәмле телле булып хәтергә уелып калган кешеләр торган саен сагындырып искә төшәләр.

Тәлгать ҖАМАЛЕТДИНОВ